

รายงานผลการศึกษาคูงานการอบรมหลักสูตรกระบวนการพิจารณาคดี
ครอบครัวและมรดกในกฎหมายอิสลาม ณ สาธารณรัฐฟิลิปปินส์

๑๕-๒๕ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง

กฎหมายพยานหลักฐานและกระบวนการพิจารณาพิเศษในศาล
กรณีศึกษาของประเทศฟิลิปปินส์

จัดทำโดย

นายสำชูดดิน มาลินี

คณะไต่สวนยุติธรรมประจำศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสตูล

เสนอ

สำนักงานศาลยุติธรรม

สารบัญ

หน้า

บทนำ	๑
สภาพปัญหาและความสำคัญของปัญหา	๒
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	๔
ขอบเขตการศึกษา	๔
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๕
การศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายพยานหลักฐาน	๖
กระบวนการพิจารณาพิเศษในศาล	๑๑
การวิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบ	๑๓
แนวทางการแก้ไขปัญหาการประยุกต์	๑๕
สรุป เสนอแนะ	๑๖
ภาคผนวก ประมวลภาพการฝึกอบรม	๑๗

บทนำ

การปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งคะ โตะยะยุติธรรมมา ๑๐ กว่าปีที่ศาลจังหวัดสตูลและศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสตูล นอกเหนือจากหน้าที่ในตำแหน่งแล้วยังมีโอกาสได้ลงพื้นที่พบปะพี่น้องมุสลิม ร่วมประชุมกับหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งออกบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายอิสลาม ทำให้ผู้เขียนได้เจอกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการใช้กฎหมายอิสลามในจังหวัดสตูลและในสามจังหวัดภาคใต้ ซึ่งอุปสรรคและปัญหาเหล่านี้จำเป็นจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้องและเหมาะสม เพื่อประโยชน์สูงสุดที่จะเกิดขึ้นกับประชาชนและประเทศชาติ ผู้เขียนเห็นว่า การที่ผู้เขียนมีโอกาสไปฝึกอบรมหลักสูตร THE ISLAMIC PROCEDURE IN INTERITANCE AND FAMILY CASES (กระบวนการพิจารณาคดีครอบครัวและมรดกในกฎหมายอิสลาม) ที่ UNIVERSITY OF PHILIPPINES สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ นั้นมีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับผู้เขียนทั้งในด้านการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ของผู้เขียนเองและการนำความรู้และประสบการณ์จากการฝึกอบรมในครั้งนี้มาใช้ประโยชน์ในการทำงาน ในตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบ

ผู้เขียนเห็นว่าสาธารณรัฐฟิลิปปินส์มีสภาพปัญหาที่คล้ายคลึงกับประเทศไทยเป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะทางภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์การใช้กฎหมายอิสลาม และแม้กระทั่งจำนวนประชากรมุสลิมที่ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ทางภาคใต้ของประเทศ

ผู้เขียนเห็นว่า รายงานเล่มนี้น่าจะมีประโยชน์สำหรับผู้อ่าน และผู้เขียนยินดีน้อมรับคำติชมต่างๆจากผู้อ่าน และสุดท้ายขอนำคำกล่าวของนักวิชาการมุสลิมท่านหนึ่งที่พูดถึงงานเขียนเพื่อเป็นการเตือนสติผู้เขียนเองและท่านผู้อ่านที่เคารพ ท่านอิมาด อัลอัศฟาฮานี กล่าวว่า "ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นมนุษย์คนใดที่ได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่งไว้ในวันนี้ นอกจากวันพรุ่งนี้หรือหลังจากวันพรุ่งนี้จะมีคนกล่าวว่า หากเขาเปลี่ยนจุดนี้น่าจะดีกว่านี้ หากเขาเพิ่มตรงนี้น่าจะดีกว่าเดิม หากเขาเอาวรรคนี้ขึ้นก่อนจะดีมาก หรือหากเขาตัดประโยคนี้ออกจะสมบูรณ์มาก" ซึ่งเป็นคำกล่าวที่เป็นทั้งข้อคิดและกำลังใจแก่ผู้เขียนทุกคน

สภาพปัญหาและความสำคัญของปัญหา

จากการที่ผู้เขียนได้ศึกษาเปรียบเทียบหัวข้อที่ได้รับมอบหมายพบว่าหลักกว้างๆ โดยภาพรวมของการใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทยกับประเทศฟิลิปปินส์ส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างยิ่ง อาจจะพูดได้ว่ามีความเหมือนกันถึงเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์เลยทีเดียว ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นเรื่องปกติ เนื่องจากกฎหมายอิสลามไม่ว่าจะที่ไหนประเทศใดในโลกนี้ ล้วนมาจากแหล่งที่มาเดียวกัน คือ นำมาจากอัล - กุรอานและอัลฮาดิษเป็นหลัก นั่นคือสาเหตุหลักของความเหมือนหรือคล้ายคลึงกันของกฎหมายอิสลาม ซึ่งจะมีความต่างเล็กน้อยๆในส่วน of ประเด็นปลีกย่อย เช่น ในประเทศไทยใช้กฎหมายอิสลามโดยยึด

ทักษะ(มัธย)ชาฟีอีล้วน ๆ ในการรวบรวมสาระบัญญัติ (ผู้เขียนเห็นว่าอาจเป็นที่เดียวในโลก) ขณะที่ประเทศฟิลิปปินส์จะยึดเอาจากแต่ละทักษะ (มัธย) ตามที่เห็นว่าเหมาะสมหรือเป็นประโยชน์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิวัฒนาการการใช้กฎหมายอิสลามของประเทศฟิลิปปินส์ได้นำหน้าประเทศไทยไปถึงขั้นที่เขามีไม่ใช่เฉพาะสาระบัญญัติเท่านั้นแต่เขามีวิธีบัญญัติของอิสลามด้วย และประชาชนผู้นับถือศาสนาอิสลามในประเทศฟิลิปปินส์ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะใช้กฎหมายอิสลามอย่างเท่าเทียมกันไม่ว่าจะอยู่ทางจังหวัดไหนหรือภาคไหนของประเทศ แม้ว่าศาลซารีอะฮ์ของประเทศฟิลิปปินส์จะมีอยู่ที่ทางภาคใต้ของประเทศเท่านั้น แต่มุสลิมที่จังหวัดหรือภาคอื่นสามารถไปฟ้องร้องต่อศาลซารีอะฮ์ในภาคใต้ของประเทศได้ นี่คือนี่ที่ผู้เขียนเห็นว่าเป็นส่วนของการวิวัฒนาการการใช้กฎหมายอิสลามในประเทศฟิลิปปินส์ และเห็นว่ามีความเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะนำมาปรับใช้กับประเทศไทยในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นที่มุสลิมในประเทศไทยมีโอกาสได้ใช้กฎหมายอิสลามเฉพาะผู้ที่อาศัยอยู่ในสี่จังหวัดภาคใต้เท่านั้น ซึ่งนี่คือส่วนหนึ่งที่เป็นปัญหาของเราในประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

แน่นอนเหลือเกินสำหรับการศึกษาในทุกๆเรื่องว่าต้องมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายสำหรับผู้ที่ทำการศึกษาว่าต้องการอะไรอย่างไร แต่ไม่ได้หมายความว่าเราต้องได้ทุกอย่างตามที่เราได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้ เช่นเดียวกันการศึกษากฎหมายอิสลามของประเทศฟิลิปปินส์นั้นเป้าหมายก็คือเพื่อที่จะเรียนรู้และทำความเข้าใจกระบวนการบังคับใช้กฎหมายอิสลามในประเทศฟิลิปปินส์ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความเป็นไปได้ในการที่จะนำส่วนที่เห็นว่าดีกว่ามาปรับใช้กับประเทศไทย หรือความเป็นไปได้อย่างไรที่ประเทศไทยในอนาคตจะมีศาลชารีอะห์ ซึ่ง ณ ปัจจุบันประเทศไทยกับประเทศฟิลิปปินส์มีความคล้ายคลึงกันมากในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งวัตถุประสงค์ก็คือเพื่อที่จะนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมาปรับใช้กับการใช้กฎหมายอิสลามประเทศไทย

ขอบเขตการศึกษา

สำหรับขอบเขตของการศึกษานั้นมุ่งเฉพาะกระบวนการพิจารณาคดีครอบครัวและมรดกในกฎหมายอิสลามเท่านั้นเพื่อที่จะนำมาปรับใช้ในอนาคต แต่จากการศึกษาพบว่าที่ฟิลิปปินส์ในหลาย ๆ เรื่อง

กฎหมายอิสลามไม่มีกำหนดไว้เนื่องจากกฎหมายหลักของฟิลิปปินส์ (PD) ได้ระบุอยู่แล้ว หรือหลาย ๆ เรื่องในกฎหมายอิสลามที่ขัดกับกฎหมายหลักของฟิลิปปินส์ก็ต้องยึดตามกฎหมายหลักของฟิลิปปินส์ โดยเฉพาะกฎหมายวิธีสบัญญัติซึ่งมีเพียง ๑๕ มาตราเนื่องจากส่วนใหญ่มีบัญญัติแล้วในกฎหมายหลักของฟิลิปปินส์ ยกเว้นกรณีบางเรื่องที่มีกระบวนการที่ต่างออกไปกฎหมายอิสลามจึงจำเป็นที่จะต้องระบุเอาไว้ ซึ่งเหล่านี้คือเหตุที่ทำให้เห็นว่ากระบวนการใช้กฎหมายอิสลามในฟิลิปปินส์ต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมายอื่น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

สำหรับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการฝึกอบรมหลักสูตรกระบวนการพิจารณาคดีครอบครัวและมรดกในกฎหมายอิสลามนั้น ผู้เขียนเห็นว่ามียากมายเหลือเกินซึ่งส่วนหนึ่งก็คือ

๑. เป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์แก่ผู้เขียนและคณะ

๒. เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคลากรของทั้งสองประเทศ

๓. เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างกันและกัน

๔. มีโอกาสที่จะได้นำสิ่งที่เห็นว่าดีมีประโยชน์มาปรับใช้ในอนาคต

๕. ผู้เข้ารับการอบรมได้รับความรู้วิธีพิจารณาและกฎหมายวิธีพิจารณาที่มีใช้อยู่ตามแนวทางศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ
๖. ผู้เข้ารับการอบรมมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติงานและปัญหาขัดข้องในการใช้กฎหมายอิสลาม

การศึกษาเปรียบเทียบ (ความเหมือน/ต่าง) กฎหมาย

พยานหลักฐาน

แนวคิด ทฤษฎี วิวัฒนาการของประเทศไทยกับประเทศฟิลิปปินส์ในเรื่องของกฎหมายพยานหลักฐานและกระบวนการพิจารณาพิเศษในศาล ซึ่งเป็นหัวข้อที่ผู้เขียนรับผิดชอบนั้น ในส่วนของประเทศฟิลิปปินส์นั้นพอสรุปได้ดังนี้

การใช้กฎหมายอิสลามในประเทศฟิลิปปินส์ก็คล้ายคลึงกับประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก โดยถือว่าการรับฟังพยานหลักฐานก่อนการตัดสินคดีถือเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง และให้ถือว่าจำเลยทุกคนคือผู้บริสุทธิ์ก่อนที่จะมีคำพิพากษาของศาล โดยในส่วนของ การใช้กฎหมายอิสลามในฟิลิปปินส์มีกฎหมายที่เป็นสาระบัญญัติ CODE OF MUSLIM PERSONAL LAWS OF THE PHILIPPINES ทั้งสิ้น 190 มาตรา ขณะที่กฎหมายอิสลามของฟิลิปปินส์ในส่วนของวิธีบัญญัตินั้นมีเพียง 19 มาตรา โดยกระบวนการพิจารณาในศาลซึ่ง

เริ่มตั้งแต่ การยื่นฟ้อง ยื่นคำร้อง และคำขอ จนกระทั่งถึงอุทธรณ์ฎีกา ก็มีการปฏิบัติคล้าย ๆ กับศาลอื่น ๆ ทั่วโลก โดยความมากน้อยของจำนวนมาตราในสารະบัญญัติ และวิธีสบัญญัติอิสลามของฟิลิปปินส์ ไม่ใช่ประเด็นสำคัญ เพราะเรื่องบางเรื่องที่ไม่สบัญญัติไว้ในกฎหมายอิสลาม ได้ถูกบัญญัติไว้แล้วในกฎหมายอื่น โดยเป้าหมายหลักของของกฎหมายวิธีสบัญญัติก็คือ เพื่อให้กฎหมายสารະบัญญัติได้บรรลุผล ซึ่งในความเป็นจริงไม่มีอย่างไหนที่สำคัญกว่ากัน แต่มีความสำคัญเหมือนกัน โดยเป้าหมายหลักของกฎหมายวิธีสบัญญัติก็คือเพื่อให้ผู้เล่นทั้งสองฝ่าย (คู่ความ) ได้เล่นอย่างบริสุทธิ์และยุติธรรม

การยื่นฟ้องโจทก์อาจจะยื่นฟ้องเองหรือมอบหมายให้ทนายความหรือนิติกร และต้องทำเป็นหนังสือและต้องมีการจ่ายค่าธรรมเนียมศาลเพื่อที่จะได้เป็นหลักฐานและทำให้ศาลได้มีอำนาจที่จะพิพากษาคดี ในการยื่นฟ้อง ยื่นคำร้องหรือคำขอ จะต้องระบุชื่อ ที่อยู่ของโจทก์ จำเลยหรือผู้ร้องและเรื่องหรือข้อหาที่จะฟ้อง คำบรรยายฟ้องหรือคำขอ ว่ามีอะไรเกิดขึ้นอย่างไร และต้องการให้ศาลพิพากษา หรือสั่งให้ทำอะไรให้อย่างไร จะต้องประกาศหรือส่งหมายให้ฝ่ายจำเลย โดยในส่วนนี้ที่ประเทศฟิลิปปินส์จะเน้นการส่งหมายทางไปรษณีย์ และให้เวลาจำเลย ๑๐ วันในการยื่นคำให้การ ยกเว้นกรณีจำเลยอยู่ต่างประเทศศาลจะให้เวลา ๖๐ วัน ซึ่งแม้ว่าจำเลยจะอยู่ต่างประเทศก็จำเป็นต้องส่ง ไม่ว่าจะผ่านทางสถานทูต หรือกระทรวงการต่างประเทศ และถือเป็นความจำเป็นที่จะต้องให้จำเลยทราบเรื่อง เพื่อความยุติธรรม และเพื่อที่จะเป็นเหตุให้

ศาลได้มีอำนาจเหนือผู้นั้นหลังจากที่เขาได้ทราบเรื่องแล้ว ซึ่งหาก
จำเลยไม่สามารถไปศาลหรือยื่นคำให้การด้วยตนเองได้ก็สามารถ
มอบหมายให้ทนายทำแทนหรือติดต่อนิติกรให้ทำก็ได้ ซึ่งจะ
อย่างไรก็แล้วแต่ฝ่ายจำเลยควรยื่นคำให้การเข้ามา เช่นต้องการปฏิเสธ
ข้อกล่าวหา ก็ให้ยื่นคำให้การเข้ามาเป็นลายลักษณ์อักษร และหากจำเลย
ไม่ได้ยื่นคำให้การมาในตอนต้น ศาลก็สามารถพิจารณาไปฝ่ายเดียวได้
แต่อย่างไรก็แล้วแต่จำเลยก็ยังสามารถมาร่วมได้ถึงแม้ไม่ได้ยื่น
คำให้การเข้ามา และหากศาลยังไม่พิพากษาก็ยังสามารถยื่นคำให้การ
เข้ามาได้อีก และในการพิจารณาฝ่ายเดียวกรณีที่ฝ่ายจำเลยไม่ได้ยื่น
คำให้การเข้ามา ฝ่ายโจทก์จะต้องนำพยานหลักฐานมายืนยัน เบิกความ
ตามข้อเท็จจริง ซึ่งแม้ว่าจะเป็นการพิจารณาฝ่ายเดียวก็ไม่ได้
หมายความว่า ฝ่ายโจทก์จะต้องชนะคดี แต่จะขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงและ
พยานหลักฐานที่น่าเสนอ ส่วนกรณีที่ศาลได้มีคำพิพากษาแล้ว ศาลจะ
ให้เวลาแก่คู่ความในการอุทธรณ์หรือฎีกาภายในระยะเวลา ๑๕ วัน
ขณะที่การใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทยไม่อนุญาตให้อุทธรณ์ใน
ส่วนของข้อกฎหมาย และให้ถือว่าคำตัดสินของคณะตุลาการนั้น
เป็นอันเด็ดขาด อีกอย่างที่ใช้กฎหมายอิสลามในประเทศ
ฟิลิปปินส์คล้ายคลึงกับประเทศไทยคือการไกล่เกลี่ยก่อนการฟ้องร้อง
คดี โดยที่ที่ประเทศฟิลิปปินส์จะมีสำนักงานที่เรียกว่า Agama
Arbitration Council ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อน แต่เฉพาะใน
บางเรื่องเท่านั้น เช่นเรื่องสามีไม่อนุญาตให้ภรรยาทำงานนอกบ้าน ซึ่ง

คล้าย ๆ กับในสี่จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทยที่ในแต่ละจังหวัดมีสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดที่มีหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างคู่กรณี สำหรับ Agama Arbitration Council ของประเทศฟิลิปปินส์นั้น ไม่บังคับว่าคู่กรณีต้องมาทำการไกล่เกลี่ยด้วยตนเอง แต่อาจจะส่งตัวแทนมาก็ได้ โดยที่นั่นจะมีผู้ไกล่เกลี่ยที่เป็นมุสลิมและเป็นผู้มีความรู้เรื่องกฎหมายอิสลามเป็นอย่างดี และแม้ว่าจะเคยมีการไกล่เกลี่ยมาแล้ว ก็อาจจะมีการไกล่เกลี่ยซ้ำอีกก็ได้

แต่สำหรับในชั้นศาลแต่หากไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จก็จำเป็นที่จะต้องมีการสืบพยาน ซึ่งในการตัดสินคดีของศาลชารีอะห์ที่ฟิลิปปินส์ต้องปฏิบัติตามพยานหลักฐานไม่ว่าในเรื่องของจำนวนและคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นพยาน ตัวอย่างเรื่องจำนวน เช่น

พยานในเรื่องการผิดประเวณี พยานจะต้องเป็นชาย ๔ คน

พยานในการพิสูจน์ว่าคนจนหรือรวย พยานต้องเป็นชาย ๒ คน

พยานในเรื่องมรดก พยานต้องเป็นชาย ๒ คน

พยานในเรื่องการเลี้ยงดูบุตร พยานหญิง ๓ คน

พยานในเรื่องพิสูจน์ทรัพย์ พยานชาย ๑ คน กับคำสาบานโจทก์เป็นต้น

ซึ่งหากนำมาเปรียบเทียบกับการใช้กฎหมายอิสลามในสี่จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย จะพบว่าอาจมีข้อแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากในศาลในสี่จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทยยึดหลักการตามทัศนะของอิหม่ามชาฟีอีล้วน ๆ ขณะที่กฎหมายชารีอะห์

ของฟิลิปปินส์ไม่ได้ยึดติดกับทัศนคติทัศนะใดทัศนะหนึ่ง ตัวอย่างกฎหมายเกี่ยวกับพยานหลักฐานในสี่จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย เช่น

ในเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์ ต้องมีพยานชายไม่น้อยกว่า ๒ คน หรือพยานชาย ๑ คน รวมกับพยานหญิง ๒ คน หรือพยานชาย ๑ คน รวมกับการสาบานของฝ่ายที่รับประโยชน์

ในเรื่องที่เกี่ยวกับสตรีโดยตรง ต้องมีพยานชาย ๒ คน หรือพยานชาย ๑ คน รวมกับพยานหญิง ๒ คน หรือพยานหญิง ๔ คน

คุณสมบัติของพยาน

สำหรับคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นพยานตามกฎหมายชารีอะห์ของฟิลิปปินส์ส่วนใหญ่ก็เหมือนกับในสี่จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทยคือ

- ๑ – มีสติปัญญาเยี่ยงวิญญูชน
- ๒ – อวัยวะที่ใช้รับรู้ข้อเท็จจริงนั้น ๆ ไม่พิการ
- ๓ – บรรลุศาสนภาวะ
- ๔ – เป็นผู้มีความน่าไว้วางใจ
- ๕ – นับถือศาสนาอิสลาม
- ๖ – ไม่เป็นคนจู้หลงลืม
- ๗ – ไม่เป็นผู้เสมือนไร้ความสามารถ

นี่คือส่วนหนึ่งของคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นพยานตามกฎหมายอิสลามได้ ซึ่งเราจะเห็นว่า จะต้องเป็นผู้ที่รู้และเข้าใจข้อเท็จจริงนั้น ๆ เป็นอย่างดี ซึ่งหมายความว่า มีความรู้ในสิ่งที่ เป็นพยานด้วยการเห็น

หรือได้ยื่นด้วยตนเอง ไม่ใช่รับมาจากคนอื่นอีกทอดหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม พยานในช่วงรับรู้ข้อเท็จจริงนี้ ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม บรรลุศาสนภาวะ หรือมีความน่าไว้วางใจ

กระบวนการพิจารณาพิเศษในศาล

สำหรับการใช้กฎหมายอิสลามของศาลชารีอะห์ในประเทศฟิลิปปินส์นั้นจะมีกระบวนการพิจารณาพิเศษที่ต่างไปจากกฎหมายหลักของฟิลิปปินส์ (PD) เช่น ในเรื่องการสาบาน ซึ่งโดยภาพรวมแล้วผู้เขียนเห็นว่าในเรื่องนี้เหมือนกับในสี่จังหวัดภาคใต้ของไทย ซึ่งการสาบาน คือ การนำเอาสิ่งที่กฎหมายกำหนด เช่น พระนามของอัลเลาะห์มากล่าวอ้างในรูปแบบที่กฎหมายกำหนด เพื่อยืนยันสิ่งที่เป็นไปได้ทั้งสองทาง คือเป็นจริงหรือไม่เป็นจริง ที่มีอยู่ในคำพูดของตนว่าเป็นจริง ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันถึงความเป็นจริงอย่างเที่ยงแท้แน่นอน โดยไม่อาจเป็นอย่างอื่น โดยในการสาบานนั้น ถ้าใช้คำสาบานที่ชัดเจนว่าเป็นการสาบาน คือเป็นคำที่ไม่สามารถทำให้เข้าใจเป็นอย่างอื่นในทางกฎหมายได้ เช่นคำว่า วัลลอฮี แม้ในขณะที่กล่าวไม่ได้มีเจตนาที่จะสาบาน ก็ถือเป็นการสาบาน แต่ถ้าใช้คำสาบานที่ไม่ชัดเจนว่าเป็นการสาบาน คือเป็นคำที่สามารถทำให้เข้าใจเป็นอย่างอื่นในทางกฎหมายได้ ถ้าในขณะที่กล่าวไม่ได้มีเจตนาที่จะสาบาน ก็ไม่ถือเป็นการสาบาน

โดยเมื่อการสาบานมีผลตามกฎหมาย ผู้สาบานต้องปฏิบัติตามคำสาบาน โดยที่ถ้าผู้ใดผิดคำสาบาน ผู้นั้นจะต้องได้รับโทษตามกฎหมายกำหนดไว้ในบทบัญญัติที่ว่าด้วยการผิดคำสาบาน

ซึ่งในการฟังข้อเท็จจริงตามกฎหมายอิสลาม โดยทั่วไปแล้วจะมีหลักสำคัญอยู่ ๒ ประการ คือ

๑. หลักพยานหลักฐาน ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่สุดสำหรับโจทก์หรือผู้กล่าวอ้างข้อเท็จจริง ซึ่งถ้าหากโจทก์หรือผู้กล่าวอ้างข้อเท็จจริง มีพยานหลักฐานที่ฟังได้ โดยเป็นพยานหลักฐานที่มีน้ำหนักมากกว่าพยานหลักฐานของจำเลย ศาลต้องตัดสินไปตามพยานหลักฐานนั้น หากโจทก์ไม่มีพยานหลักฐานหรือมีพยานหลักฐานที่มีน้ำหนักไม่มากกว่าพยานหลักฐานของจำเลย ก็เป็นหน้าที่ของจำเลยในการสาบานปฏิเสธข้อกล่าวอ้างของโจทก์ หรือผู้กล่าวอ้างข้อเท็จจริง เพื่อศาลจะได้ยกฟ้องหรือไม่รับฟังข้อเท็จจริงนั้น โดยในเรื่องนี้กฎหมายอิสลามมีที่มาจากคำกล่าวของท่านนบีที่ว่า ความว่า พยานเป็นสิ่งจำเป็นเหนือโจทก์และการสาบานเป็นสิ่งจำเป็นเหนือจำเลย ซึ่งก็หมายความว่า พยานหลักฐานเป็นภาระหน้าที่ของโจทก์หรือของผู้อ้างข้อเท็จจริง และการสาบานเป็นภาระหน้าที่ของจำเลยหรือผู้ปฏิเสธข้อกล่าวอ้างของอีกฝ่ายหนึ่ง

๒. หลักการสาบาน ซึ่งการสาบานเป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่งในการฟังข้อเท็จจริงตามกฎหมายอิสลาม โดยกฎหมายกำหนดให้ศาลยกฟ้องโจทก์หลังจากจำเลยสาบานปฏิเสธคำฟ้องหรือข้อกล่าวอ้างของโจทก์ในกรณีที่พยานหลักฐานของโจทก์ไม่มีน้ำหนักมากกว่าพยานหลักฐานของจำเลย และให้ศาลรับฟังคำฟ้องหรือข้อกล่าวอ้างของโจทก์ถ้าจำเลยไม่ยอมสาบาน ในขณะที่โจทก์ได้ทำการสาบานยืนยันข้อกล่าวหาของตนหลังจากจำเลยไม่ยอมสาบาน และสุดท้ายถ้าต่างฝ่ายต่างไม่ยอมทำการสาบาน ให้ศาลยกฟ้องโจทก์

การวิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบ

จากการศึกษา วิเคราะห์ ผลดี ผลเสีย หรือจุดดีจุดเด่นในการใช้กฎหมายอิสลามระหว่างประเทศฟิลิปปินส์กับประเทศไทยพบว่า ทั้งสองประเทศต่างก็มีผลดี ผลเสีย หรือจุดดีจุดเด่นที่ต่างกันออกไปในการใช้กฎหมายอิสลามซึ่งแน่นอนว่าสิ่งเหล่านี้จะนำมาซึ่งผลกระทบที่แตกต่างกันออกไป ผู้เขียนขอนำเสนอเพียงบางส่วนเท่านั้น เช่น ผลดีในการใช้กฎหมายอิสลามของมุสลิมในฟิลิปปินส์ในเรื่องเขตอำนาจศาล จะเห็นว่า ศาลชารีอะห์ของฟิลิปปินส์มีอำนาจพิจารณาคดีครอบครัวและมรดกของมุสลิมทั้งประเทศ แม้ว่าศาลชารีอะห์จะมีอยู่ทางภาคใต้ของประเทศเท่านั้น แต่ประชาชนชาวมุสลิมจากทั่วทุกภาคของประเทศที่ต้องการคำตัดสินตามกฎหมายอิสลามสามารถที่จะมา

ฟ้องคดีได้ที่ศาลซารีอะห์ที่มีอยู่ที่ภาคใต้ของประเทศ นั้นหมายถึงว่า
มุสลิมชาวฟิลิปปินส์ทุกคนมีสิทธิในการใช้กฎหมายอิสลามในการ
ขจัดปัญหาในระหว่างพวกเขา ซึ่งตรงกันข้ามประเด็นนี้เป็นข้อค้อย
ของประเทศไทยที่กฎหมายกำหนดให้ชาวมุสลิมเฉพาะที่มีภูมิลำเนา
อยู่ในสี่จังหวัดภาคใต้คือ ปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล เท่านั้นที่มี
สิทธิใช้กฎหมายอิสลาม และอีกหนึ่งปัญหาที่มีผลกระทบเป็นอย่างยิ่ง
ในการใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทยคือเรื่องมรดก ซึ่ง พ.ร.บ.
การใช้กฎหมายอิสลาม พ.ศ. ๒๔๘๕ มาตรา ๓ ในการวินิจฉัยชี้ขาดคดี
แพ่งเกี่ยวกับเรื่องครอบครัวและมรดกของศาลชั้นต้นในจังหวัด
ปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล ซึ่งอิสลามศาสนิกเป็นทั้ง
โจทก์จำเลยหรือเป็นผู้เสนอคำขอในคดีที่ไม่มีข้อพิพาท ให้ใช้กฎหมาย
อิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกบังคับแทนบทบัญญัติแห่งประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการนั้น

ซึ่งแน่นอนตามตัวบทข้างต้น การที่จะนำกฎหมายอิสลามมาบังคับ
ใช้นั้นคู่ความ(โจทก์จำเลย)ทั้งคู่จะต้องเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่ง
ในบางกรณีจะมีทายาทของผู้ตายบางคน que เปลี่ยนศาสนาเพื่อความ
ได้เปรียบในการรับมรดก แต่ในประเทศฟิลิปปินส์ในเรื่องการรับ
มรดกนั้นให้ถือผู้ตายเป็นหลัก ซึ่งก็หมายความว่า หากผู้ตายเป็นผู้นับ
ถือศาสนาใดก็ให้แบ่งมรดกตามลัทธิศาสนานั้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ตรงกับ
บทบัญญัติของศาสนาอิสลาม ซึ่งทั้งสองเรื่อง que ผู้เขียนยกมาถือว่าเป็น
เรื่องที่มีผลกระทบอย่างยิ่งต่อมุสลิมในประเทศไทย

แนวทางแก้ไขปัญหา การประยุกต์ หรือแนวทางการ
ปรับปรุงข้อดีข้อเสียเรื่องกฎหมายพยานหลักฐานและ
กระบวนการพิจารณาพิเศษในศาล

สำหรับแนวทางการแก้ไขปัญหาและข้อขัดข้องถือเป็นเรื่องที่มี
ความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งเพราะการแก้ไขปัญหาและข้อขัดข้อง
คือทางออกที่ดีที่จะนำมาซึ่งความสงบสุขและความยุติธรรมให้แก่
สังคม เราอาจพบว่ามีเฉพาะกฎหมายอิสลามเท่านั้นในประเทศไทยที่
หลังจากมี พ.ร.บ. การใช้กฎหมายอิสลามปี พ.ศ. ๒๕๔๕ มาแล้ว เรา
อาจไม่พบอะไรที่ได้รับการแก้ไขเปลี่ยนแปลงมาร่วม ๑๐ ปี ผู้เขียน
เห็นว่านอกจากความเข้าใจ ความจริงใจ และความตั้งใจจริงของ
บุคลากรในหน่วยงานศาลยุติธรรมแล้ว การเมืองก็มีส่วนเกี่ยวข้องใน
การที่จะผลักดันให้มีการแก้ไขปรับปรุง เพราะหากเราย้อนดู
ประวัติศาสตร์การใช้กฎหมายอิสลามมาตั้งแต่ต้นเราจะพบว่าได้มา
เพราะเรื่องทางการเมือง ซึ่งเนื่องด้วยองค์ประกอบหลายๆอย่าง
ดังกล่าวผู้เขียนเห็นว่าหลายเรื่องที่เราจำเป็นต้องพิจารณาการเมืองในการ
ผลักดัน

สรุป เสนอแนะ

จากการที่ผู้เขียนได้มีโอกาสไปฝึกอบรบหลักสูตร กระบวน
พิจารณาคดีครอบครัวและมรดกในกฎหมายอิสลามที่ University of
Philippines ผู้เขียนพอมิข้อสรุปและข้อเสนอแนะดังนี้

๑. ควรมีการเตรียมพร้อมในเรื่องของภาษา ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็น
ปัจจัยที่สำคัญมาก เนื่องจากบุคลากรส่วนใหญ่ของเรามีปัญหามากใน
เรื่องภาษาต่างประเทศ

๒. ควรให้มีการต่อยอดให้มีความต่อเนื่องและติดตามผลงาน การ
พัฒนาการของผู้เข้ารับการอบรม

๓. ควรมีแบบสอบถามความเห็นและข้อเสนอแนะ โดยภาพรวม
ของโครงการตามที่แต่ละคนได้พบเห็นและได้เรียนรู้ไม่เฉพาะแต่
หัวข้อที่ตนเองรับผิดชอบ

ภาคผนวกและประมวลภาพการฝึกอบรมหลักสูตร กระบวนการ
พิจารณาคดีครอบครัวและมรดกในกฎหมายอิสลามที่มหาวิทยาลัย
ฟิลิปปินส์

สำนักงานการ...